

Sungur Savran

Lisans eğitimini siyasal bilim, doktorasını iktisat dallarında yaptı. 1973-83 arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde önce asistan, daha sonra yardımcı doçent olarak görevde bulundu. 1983'te YÖK'ü ve 1402 sayılı yasaya dayanılarak çeşitli öğretim üyelerine işten el çektirilmesini protesto ederek üniversitedeki görevinden ayrıldı. Değişik zamanlarda yurtdışında çeşitli üniversitelerde araştırma ve misafir öğretim üyeliği yaptı. Birçok sendikanın işçi eğitim programlarına ve kitle örgütlerinin eğitim faaliyetlerine eğitmen olarak katkıda bulundu. *Yapıt, 11. Tez, Sınıf Bilinci* dergilerinde yayın kurulu üyeliğinde bulundu. *Özgür Gündem* geleneğinde yayınlanmış çeşitli gazetelerde uzun süre düzenli köşe yazıları yazdı (1993-2004). Son yıllarda İstanbul Okan Üniversitesi'nde çeviri dersleri vermektedir. *Gerçek* gazetesinde köşe yazarı, *Devrimci Marksizm* dergisinin yayın kurulu üyesi, Devrimci İşçi Partisi Genel Başkanı'dır.

Yayınlanmış kitapları şunlardır:

Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri-1 (Kardelen, 1992; Yordam Kitap, 2010, 2011, 2016 ve 2022).

Avrasya Savaşları (Belge Yayınları, 2001).

Kod Adı Küreselleşme (Yordam Kitap, 2008, 2011, 2022).

Üçüncü Büyük Depresyon (Yordam Kitap, 2013, 2022).

Marksistler Cilt I: Teori ve Pratik Birliğine Doğru (Yordam Kitap, 2022).

Marksistler Cilt II: Sosyalizmin Enternasyonalizmle Sınarı (Yordam Kitap, 2022).

Dünya Kapitalizminin Krizi (Nail Satlıgan ile birlikte, der., Alan Yayıncılık, 1987; Belge Yayınları, 2009).

Kapital'in İzinde (Nail Satlıgan ve E. Ahmet Tonak'la birlikte, Yordam Kitap, 2012).

Marksizm ve Sınıflar (Kurtar Tanyılmaz ve E. Ahmet Tonak'la birlikte, der., Yordam Kitap, 2014 ve 2015).

The Politics of Permanent Crisis: Class, Ideology and State in Turkey ve The Ravages of Neo-Liberalism: Economy, Society and Gender in Turkey (Neşecan Balkan ile birlikte, der., Nova Science Publishers, 2002). Bu iki kitabın Türkçeleri 2004 yılında Metis Yayınları tarafından *21. Yüzyılda Türkiye* (2 cilt) başlığıyla yayınlanmıştır.

SUNGUR SAVRAN

TÜRKİYE'DE
SINIF MÜCADELELERİ

Cilt 1

1908-1980

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 102 • **Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri-1** • Sungur Savran
ISBN-978-605-5541-06-4 • *Düzeltilme*: Mehmet Tayak
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: 1992 (Kardelen Yayınları) • *İkinci Basım*: Haziran 2010
Üçüncü Basım: Kasım 2011 • *Dördüncü Basım*: Nisan 2016 • *Beşinci Basım*: Ocak 2022
© Sungur Savran, 2010-2022; © Yordam Kitap, 2010-2022

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

SUNGUR SAVRAN

TÜRKİYE'DE
SINIF MÜCADELELERİ

Cilt 1

1908-1980

Nisan en zalim aydır.

T.S.Eliot

Bu kitabı, 1968 yılının Nisan ayında,
ODTÜ Öğrenci Birliği ikinci başkanı iken,
Antalya Elmalı köylülerinin jandarmaya karşı sürdürmekte
oldukları toprak mücadelesi dolayısıyla yardım talep etmeleri
üzerine, gece yarısı dört arkadaşıyla birlikte güvenilir olmadığı
bilinen bir otomobille derhal yola çıkan, sabaha karşı
geçirdiği kaza sonucunda dört gün sonra ölen
ağabeyim

Can Savran'a

(12 Aralık 1944 – 1 Nisan 1968)

ve

54 yıldır yaşamlarını onun gibi özgürlük ve devrim uğrunda
yitirmiş olan bütün erkek ve kız kardeşlerine adıyorum.

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BASIMA ÖNSÖZ	11
DÖRDÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ	23
İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ	33
BİRİNCİ BASIMA ÖNSÖZ	45
Giriş	
RESMÎ İDEOLOJİ VE GAYRİRESMÎ İDEOLOJİ	49
Bölüm 1	
OSMANLI’NIN MİRASI: BURJUVA TOPLUMUNUN	
ÖNKOŞULLARININ OLUŞUMU	59
1. Osmanlı’nın yükselişi ve düşüşü	60
2. Mali bunalım ve özel mülkiyetin doğuşu	62
3. 19. yüzyıl: burjuva toplumunun önkoşullarının oluşumu	64
4. Bürokrasinin metamorfozu	68
5. Kapitalist gelişme mi, yarı-sömürgeleşme mi?	73
Bölüm 2	
CUMHURİYETİN KURULUŞU: KİTLESİZ BURJUVA DEVRİMİ	77
1. Yöntem ve teori sorunları: burjuva devrimi nedir?	78
2. Kemalizm üzerine “sol” yorumlar	94
3. Kemalist devrimin doğası	98
4. Kemalizm karşısında sol liberalizm	115
5. Kemalizm ve solu	127
6. Milli Mücadele anti-emperyalist miydi?	131
7. Milli Mücadele ve “Kürt sorunu”	135
8. Bir bütün olarak Milli Mücadele:	
Jakoben olmayan bir burjuva devrimi	140

Bölüm 2'ye Ek:

HÜRRİYET DEVRİMİ	146
1. Çokuluslu halk devrimi	152
2. İttihat ve Terakki ya da Jön Türkler	165

Bölüm 3

SERMAYE BİRİKİMİ, SINIF MÜCADELELERİ, DEVLET	173
1. Sanayi kapitalizminin şafağı: devletçilik	174
2. Sanayi burjuvazisinin oluşumu ve 27 Mayıs	179
Sınıf Mücadeleleri ve 27 Mayıs	183
3. 1960-1980: “tek ülkede kapitalizm” ve çelişkileri	189
4. Erken öten horoz: 12 Mart askerî müdahalesi	198
5. Burjuvazinin zaferi: 12 Eylül darbesi	202
6. Teorik bilanço: neden askerî darbeler?	206
7. Teori/pratik birliği	222

Bölüm 4

BURJUVAZİNİN ÖTEKİ YÜZÜ: “SOSYAL DEMOKRASİ”	225
1. Sosyal demokrasinin sınıf doğası	228
2. CHP'nin tarihsel evrimi	242
3. CHP ve sosyal demokrasi	249
SONUÇ	262
İSİM DİZİNİ	271

BEŞİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap ilk kez yayınlanalı 30 yıl olmuş. 5. basımı yapılırken Türkiye büyük bir hesaplaşmaya doğru ilerliyor. Ama çarpıcı bir gerçeğin altını çizmek gerekiyor: Bu hesaplaşmanın yorumlanmasında 20. yüzyıl boyunca Türkiye solunun teorik, ideolojik, giderek politik gıdasını sağlayan iki dünya görüşü artık kimseye bir anlam ifade etmiyor. Sol liberalizm ve sol Kemalizm, 21. yüzyılın ilk iki on yılında yaşanan gelişmeler karşısında bugün nefessiz kalmış durumda.

Bu söylediğimizin elinizdeki kitap açısından anlamı büyük. Bunu kitabı ilk kez eline alan genç ya da daha az genç okura anlatabilmek için önce kitabın amacının tam olarak ne olduğunu kısaca izah etmekte yarar var. Bu kitap bir 20. yüzyıl Türkiye tarihi değildir. Bu kitap, okura piyasada 20. yüzyıl Türkiye tarihini öğrenmek için bulabileceği kitapları son derecede eleştirel bir gözle okuması gerektiğini anlatma kılavuzudur. Bu kitap, Türkiye'nin işçi sınıfına ve emekçilerine, yüreği solda olan aydınına ve gençlerine modern Türkiye'nin tarihini sol Kemalizm ve sol liberalizmin, her birinin kendine özgü ideolojik çarpıtmalarından kurtularak anlamak gerektiğini söylüyor. Yani bu kitap bir polemiktir.

İdeolojik çarpıtmalardan kurtulmanın anahtarı nedir? Aynen dünya tarihine bakarken yapılması gerektiği gibi, Türkiye tarihine de sınıf mücadelelerinin tarihi olarak bakmak. Tarihin maddeci kavrayışını Edirne'den Kars'a ve Hakkâri'ye kadar as-

kıya almamak. Türkiye’nin solcu aydınınının gerçekten tuhaf bir âdeti var: Avrupa’nın veya Asya’nın büyük tarihi gelişmelerini sınıf mücadelelerinin bir ürünü olarak kavramakta sıkıntı çekmiyor. Fransız Devrimi’nden Rusya’daki Ekim Devrimi’ne, oradan Çin Devrimi’ne büyük tarihi gelişmelerin nasıl sınıfların uzun vadeli çıkarlarıncaya belirlendiğini anlayabiliyor. “Tarihin lokomotifini” olarak anılmış olan (Marx) devrimler arasındaki durgunluk dönemlerinin ise o büyük altüst olma anlarının hazırlığıyla geçtiğini de kavrayabiliyor.

Ama konu Türkiye olduğunda iş değişiyor. Türkiye, iyi ya da kötü, yüce veya aşağılık birtakım aktörlerin düşünsel, ahlaki, ideolojik kaygılarla belirli “tercihleri” sonucunda, belirli dönemlerde belirli tarihsel dönüşümler yaşıyor. Sonra bu dönüşümlere aykırı düşünsel, ahlaki, ideolojik görüşlere sahip başka tarihsel aktörlerin ülkeyi girdiği yoldan başka yollara sürüklemesiyle yeniden yön değiştiriyor. Kimileri (sol Kemalistler), 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ülkenin aydınlarının ve asker kadrolarının Türkiye’yi “Aydınlanma çağı”na taşıdığını ve “muasır medeniyet seviyesi”ne doğru yelken açtığını, gerici yobazların da yüz yıldır bunu tersine döndürmeye çalıştığını ileri sürüyor. Kimileri ise (sol liberaller), Osmanlı bürokrasisinin ve neredeyse 20. yüzyılın tamamı boyunca onun zihniyetini yaşatmaya çalışan despotların (en çok da ordunun) uzun süre halkı Osmanlı’dan cumhuriyete değişmeden uzayan giden bir süreklilikle cendere içinde tuttuğunu, ama “sivil toplum”un ve “çevre”nin devlete ve merkeze karşı hareketlenmesinin ülkeyi bir aşamadan sonra kapitalist modernleşmeye ve demokratikleşmeye yönlendirdiğini iddia ediyor. Her durumda Türkiye tarihini “zihniyet” belirliyor.

Bu kitap, Marksizmin terminolojisini en koyu biçimde kullanan birçok yazar da dâhil olmak üzere, Türkiye’nin solcu aydınınının felsefi anlamda idealist bir tarih yorumunun tutsağı olduğunu, bu yüzden de modern Türkiye’nin tarihini çarpıtıl-

miş biçimde sunduğunu göstermek için yazıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri solda hâkim ideoloji olan sol Kemalizmin ve 1980’li yıllardan itibaren ona alternatif sunmaya çalışan sol liberalizmin etkisiyle mücadele esas amacı oldu.

2016’dan 2022’ye kadar Türkiye solu

Okur bu iki akıma yönelttiğimiz eleştirileri kitabın ana gövdesinde okuyabilir. Biz bu “Önsöz”de, 1992 yılında başladığımız, bugün hâlâ sürdürmekte olduğumuz bu mücadelenin öne-minin 21. yüzyılda Türkiye’nin yaşadığı gelişmelerin ışığında nasıl doğrulanmış olduğunu hatırlatacağız.

Ama önce biraz geri giderek 20. yüzyılın kapanışında yaşanan bir olaya ilişkin solun tutumundan söz edelim. 28 Şubat 1997 askerî müdahalesi, şimdi zaman geçtiği için çoğu hareket bunu yadsıyacak olsa da, sosyalist solun birçok akımı tarafından desteklendi. Sol Kemalizmin, sosyalist solun Marksizm ve komünizm konusunda burnundan kıl aldırmayan akımlarında bile ne kadar ağır bir etki bıraktığını ortaya koyan bir tutumdu bu. “Laikliğin ve aydınlanmanın güvencesi Türk ordusu” imajı, Kemalizme sınıf temelinde bakmayı bir türlü başaramamış akımlarda neredeyse bilinçaltı bir refleksle böyle sonuçlara yol açıyor. Genç okura şunu hatırlatalım: 28 Şubat’ı (hem de ordunun işçi sınıfına ve sola tarihinin en ağır saldırısını yaptığı 12 Eylül 1980 darbesinden sadece 17 yıl sonra, üstelik Susurluk denen pisliğin ortaya saçılmasından sadece üç ay sonra) desteklemek, sadece sosyalizmin en temel sınıf bağımsızlığı ilkesine aykırı değildi; aynı zamanda kendi ayağına sıkılmaktı. “Bin yıl süreceği” söylenen 28 Şubat düzeninin sadece 5 yıl dayanabilmiş ve önce hükümeti, sonra da bütün iktidarı AKP’ye teslim etmiş olması tarihte az görülmuş düzeyde bir “siyasi rezalet” örneğidir!

Şimdi 21. yüzyıla, AKP dönemine ve sol liberalizme dönebiliriz. AKP, 2002 sonunda ilk hükümetini kurdu, sonra 2003’te

Erdoğan hükümetin başına geçti. Bu kitabın ikinci cildinde ayrıntısıyla anlatacağımız gibi, AKP 2002-2007 arasında ince bir taktik uyguladı, düşmanlarının kimini tarafsızlaştırmak için etkili adımlar attı, bu amaçla Avrupa Birliği’nin kötü şöhretli “Kopenhag kriterleri”ne uyar gibi yaptı. Bu, sol ve sağ bütün liberalleri baştan çıkarmaya yetti. 2003’ten itibaren sol liberaller, “muasır medeniyet” (yani Avrupa Birliği) ile “çevre”nin ittifağının Türkiye’yi demokratik düzlüğe çıkaracağına iman ederek önce mahcup biçimde, sonra açıkça AKP’ye destek vermeye başladılar.

Bu teorik bir yazı değil bir “Önsöz” olduğu, yani okurla sohbeti yersiz kılacak bir metin olmadığı için birkaç anımızı anlatmamıza izin verilsin. 2000’li yılların başlarında birlikte çalıştığımız, çevirileriyle ve başka biçimlerde çalışmalarımıza katkı veren bir genç arkadaşımız vardı. 2006 Kasım’ında yayınlanan bir yazımızda¹ sol liberallerin, örneğin *Birikim* dergisinin AKP’yi desteklemeye başladığını kanıtlarıyla ortaya koyarak bu tutumu eleştirdik. Bu genç arkadaşımızın tavrı anında değişti. “Bu yazıyı neden yazdınız ki?” diye sorduktan sonra bir daha bizimle herhangi bir çalışma yapmadı, deyim yerindeyse ortadan kayboldu. Bu küçük olay gerçekten çarpıcıdır. O güne kadar “dogmatik” Marksistlerle iş yapmakta beis görmeyen bir genç aydın bile, sol liberalizme taarruzumuzdan hoşlanmamıştı. Üstelik bu eleştiri sol liberallerin *AKP’yi desteklemesi* gibi solda kolay kolay savunulamayacak bir siyasi tutumu, alıntılara dayanan kanıtlarıyla birlikte ortaya koyduğu halde. Böyle nice genç aydın sol liberalizmin demagojik söyleminin düşünsel ve pratik kurbanı olacaktı izleyen yıllarda.

Sonra 2007 seçimleri geldi. Sol liberallerin AKP’ye desteği teorik dergilerdeki yüksek analizlerin yanı sıra çoktan gazete köşe yazılarına taşmaya başlamıştı. Ama hâlâ “AKP’ye oy

1 “Burjuva Sosyalizminin Düşman Kardeşleri: Liberal Sol ve Ulusal Sol”, *Devrimci Marksizm*, sayı 2, Kasım 2006.

vermeliyiz, Türkiye’ye demokrasi getirecek” deme cesaretini bulamıyorlardı. Biz bu niyetlerinin dahi olduğunu erken öğrenme şansına sahip olduk. 78 kuşağından, arkadaşımız olduğu söylenebilecek, ama zamanla sol liberalizme iyice angaje olmaya başlamış bir aydın bir gün ayaküstü bir siyasi sohbet sırasında, kimseye söylemememiz koşuluyla, neredeyse kulağımıza eğilerek, şayet Kürt hareketinin o aşamadaki cisimleşmesi olan Demokratik Toplum Partisi (DTP) İstanbul 2. Bölge adayı Baskın Oran olmasaydı, oyunu AKP’ye vereceğini ifşa etti! 12 Eylül cuntasının devrimci solu susturmuş olduğu bir ortamda fıskıran sol liberalizme karşı en azından 1985’ten beri mücadele eden biz bile bu kadarını yakıştıramamıştık eski bir devrimciye!

Radikal gazetesinin Pazar eki olarak yayınlanmakta olan *Radikal İki*, bu tarihlerde çoktan sol liberallerin kürsüsü haline gelmişti. 2008’de, 12 Eylül’ün 1 Mayıs kutlamalarını yasaklamasından neredeyse 30 yıl sonra AKP hâlâ salt Taksim’de 1 Mayıs kutlaması olmasın diye İstanbul’u yangın yerine çevirince “yabancı saha”ya girdik ve *Radikal İki*’de sol liberallere meydan okuyan, onları sol Kemalizmle uğraşmanın kolaylığından uzaklaşıp Marksizm ile tartışmaya davet eden bir yazı yazdık, AKP’ye “demokrasi” adına verdikleri desteği 1 Mayıs yasaklarıyla nasıl bağdaştırdıklarını sorduk.² Bir dizi yazar cevap yazdı. Ama en çarpıcısı, “biz de Marksistiz” oldu! Özgül olarak buradaki konumuza (yani AKP’ye destek konusuna) ilişkin olarak ise, bir yazarın yazısının girişinde “Bir kere AKP’ye destek diye bir şey yok” diye başlayıp, sonra onu unutup başka konulara dalması belleğimizden kolay silinmeyen bir eğlenceli uğraktı. Kendini savunmak için söyleyebileceği bir şey yoktu, o yüzden bilinçaltı o konuyu bastırmıştı.

Bütün bu insanlar daha sonra “Yetmez ama evet”çi oldu, 2011 seçimlerinde çok büyük ihtimalle AKP’ye oy verdi, Gezi’ye

2 “Marksizmle Tartışma Çağrısı”, *Radikal İki*, 8 Mayıs 2008.

“haysiyet hareketi” gibi garip bir ad taktıkları halde Kerkük petroleri uğruna başlatılan sözde “çözüm süreci”ne “âkil adam” olmayı içlerine sindirdiler vb. vb. 2010’dan sonra, sol liberalizmin neler yapabildiğini en gençler hariç herkes biliyor.

Sol liberalizm Türkiye tarihinde epey yeni olan bu yola girerken,³ sol Kemalizm de AKP hükümetini devirmeyi bilgisayar dilindeki “varsayılan çözüm”ü, onların siyasal anlayışındaki kavrayış olan askerî müdahalede arıyordu. Aslında, daha evvel de defalarca yazdığımız gibi sol Kemalizm 2000’li yıllarda iyice çürüyerek “ulusal sol” halini aldıktan sonra eskisine göre gericilemişti. Orta Asya’yı fethetme, burjuvazinin “Adriyatik’ten Çin Denizi’ne kadar Türk dünyası” hayalini paylaşma düzeyine gerilemişti. Bu artık Kemalizmin bile gerisine düşmek demekti, Enverizmdi. Bazı bileşenleri de artık faşist hareketle flört ve işbirliğine girişecek kadar alçalmıştı. Bu “ulusal sol” artık Türkiye’nin geleceğini derin devlet ile işbirliğinde arayan bir güç haline gelmişti. 12 Mart 1971 askerî müdahalesinde kendisi kontrgerilla köşklerinde işkence görmüş olan İlhan Selçuk’lar artık onun uzantılarını alkışlayabiliyordu. Bunlar AKP’nin devrilmesi bahsinde bütün yatırımlarını ordunun müdahalesine yönelteceklerdi.

Tablonun bütününe bakılınca görülen şu: Türkiye siyasi hayatı iki büyük gerici gücün karşılıklı kavgasının meydana haline gelmiş. Bir tarafta, yeşil renge bürünmüş, dini kendisi için bırak haline getirmiş, köklerini 1940’lı yıllardaki komünist avlarından 1960’lı yıllardaki Komünizmle Mücadele Dernekleri’ne

3 Aslında sadece “epey yeni”. Bütünüyle yeni değil. Solun seçerisinde bu tür gerici hareketlere desteğin örnekleri daha önce de olmuştu: 1946-1950 arası Demokrat Parti’ye verilen destek veya 1980’li yıllarda Turgut Özal’ın (üç yıl boyunca 12 Eylül’ün kurdurduğu hükümette başbakan yardımcısı olarak görev yaptığı halde) sol liberallerce “demokrat” görülmesi, 1980’li yılların ortalarından itibaren (sol liberallerden İlhan Selçuk’a uzayan bir yelpazede) Demirel’e verilen destek, bu sol tutumun sadece en somut siyasi biçimlere bürünmesinin örnekleridir. Bir de daha “teorik”, ideolojik, kültürel örnekler var: Kemal Tahir, İdris Küçükömer ve Ali Gevgilili, Yeşilçam’da en ileri ifadesini Halit Refiğ’de bulan akım vb.

kadar saldırgan odaklarda bulan bir gericilik; öte tarafta, 12 Mart'ta Türkiye'nin devrimcilerini asmış ve biçmiş, 12 Eylül'de ise hem solun, hem işçi sınıfının, hem Kürt halkının üzerinden silindir gibi geçmiş, hâki renkte bir başka gericilik. Sola tarihi boyunca musallat olmuş iki ideolojik akımdan biri bir tarafı, biri öteki tarafı destekliyor. Sosyalist hareketin bu tablo karşısında ayrı bir sınıf odağı inşası için çalışması gerektiği neredeyse en basit ve akla yakın çözüm iken birçok sosyalist hareket de şu ya da bu düzeyde bu iki akımdan birinin veya ötekinin ideolojik-politik etkisi altında gerici saflardan birinden umut bekliyor.

Buraya kadarı bile, bizim elinizdeki kitapla daha 1992'den itibaren bu genel ideolojik tabloya karşı savaş açmakta ne kadar haklı olduğumuzu ortaya koymaya yeter de artar. Bu kitabın ikinci basımı Yordam Kitap'ta 2010'da yapıldı. 2010 ne yıldır! 2009'un sonu ile 2010 başında Ankara'da 72 gün boyunca direnerek AKP iktidarına korku salan Tekel işçilerinin Türkiye'ye yaptığı çağrıyla neredeyse duymayan, duyduysa da anlamayan, anladıysa da hemen ardından unutan bir sol, yılın gerisini nasıl geçirecektir? Solun bir bölümü "Yetmez ama evet!" sloganıyla AKP destekçiliğinde gemi azya almış, referandum sayesinde 12 Eylül döneminin sona erdiğine iman getirmiş, "devrimsi" bir gelişme yaşanmakta olduğuna inanmış (tarihi TKP'nin son genel sekreterinin son siyasi marifetidir bu niteleme), öteki kanadı da Ergenekon avukatlığına soyunmuş, darbeci generalleri savunuyor.

Üçüncü basım hemen ertesi yıl, dördüncüsü ise 2016'da yapıldı. 2016'ya geldiğimizde artık her iki tarafın da ipliği pazara çıkmıştı diye düşünebilirsiniz. Her şey zıvanadan çıkmıştı ne de olsa. Dördüncü basıma yazdığımız "Önsöz"ün "2011'den 2016'ya kadar Türkiye solu" bölümünde o ana kadar solda olan biteni özetliyoruz, bu aşağıda okunabilir. Bir kanat, 2015'te yaşanan çok ağır olaylardan sonra büyük "barış ve çözüm" hayal-

lerinden henüz uyanmıştı. Öteki taraf, artık “sosyal kontrgeril-lacılar” olarak andığımız kanatta ise yıllarca “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” diye haykırıp orduya temenna ettikten sonra “Tayyip Erdoğan’ın askeri” olmayı seçenler bile görülüyordu. Ama 2016’daki dördüncü basım, her iki akıma da öldürücü dar-beyi vuracak olaydan önce yayınlanmıştı. “Dördüncü Basıma Önsöz”ümüz Şubat 2016 tarihini taşıyordu. Henüz Temmuz gelmemişti.

Bu olay elbette 2016 başarısız askerî darbesidir. 15 Temmuz’un gerçek tarihi belli ki çok ileride yazılabilecek. Ama gelecekte ortaya çıkabilecek hiçbir yeni veri, sol liberalizm ile sol Kemalizmin bu darbe karşısında eş zamanlı olarak uğradıkları bozgun konusunda söyleyeceklerimizi değiştiremez.

Sol liberalizm Türkiye tarihine neredeyse ordu ile bütün toplum arasında bir mücadele olarak bakmıştır hep. Ordu kötülüğü ve ilerlemenin karşısındaki devasa engeli, sivil toplum, ama en çok da “çevre”, yani bu durumda AKP-Fethullah Gülen Cemaati koalisyonu, Türkiye’yi demokrasiye ve modern ve canlı bir toplumsal hayata taşıyacak gücü temsil ediyordu bu karşıtlığın tarafları olarak. Ne var ki, 15 Temmuz darbesi, bir matruşka oyunu gibi, en “gerici” olduğu söylenen kurumun içinden çevrenin (hatta AKP’den daha da demokratik iddiaları olan) unsurunu, Fethullahçılığı çıkardı! Çevre ya da toplum darbe yapmaya kalkışmıştı! Bizim Türkiye’de askerî darbe ve müdahalelere ilişkin 1986’da *11. Tez* dergisinde yayınlanmış olan ilk yazımız “Askeri Müdahaleler, Toplumsal Mücadeleler” başlığını taşıyordu. Bu başlıktan meram, bu darbe ve müdahalelerin sol liberallerin ileri sürdüğünün tersine ordunun zihniyetinin değil, toplum içinde büyük mücadelelere girişmiş güçlerin karşılıklı çatışmalarının bir ürünü olduğunu ortaya koymaktı. Elinizdeki kitap da bunu ayrıntısıyla ortaya koyuyor. Sol liberaller, bizim bakışımızın doğru, kendilerinininkinin son derecede şematik ve yüzeysel

olduğunu öğrenmek için 15 Temmuz 2016'ya kadar beklemek zorunda mıydılar?

Tarih, sol Kemalizme de en az sol liberalizm kadar sarıncı bir tuzak hazırlamıştı. Sol Kemalizm ve daha sonraki “avatar”ları ulusal sol ve “sosyal kontrgerillacılık”, Türkiye toplumunda ortaya çıkacak gericiliklerin karşısındaki “zinde güçlerin” ordu içinde ve etrafında konumlandığını savunagelmıştır hep. 15 Temmuz'da tarih onlara da sol liberallerinin tersi bir matruşka göstermiştir. 2002 sonundan itibaren Türkiye'yi AKP-Fethullah koalisyonunun temsil ettiği gericilikten kurtarma misyonunu yükledikleri ordu darbesinin içinden Fethullahçıların çıkması, sol Kemalizm ve daha sonraki mirasçıları için ölümcül bir darbe olmuştur.

Burada ortaya çıkan tablo ancak şöyle özetlenebilir: Biz başından beri sol Kemalizmi de, sol liberalizmi de Türkiye toplumunun tarihsel gelişmesini kavrama çabasında toplumsal hayatı aşırı mekanik ve sklerotik kategorilere ayırdıkları için suçladık. Bugün görülüyor ki, 15 Temmuz'un sürprizleri, her ikisinin de tarihsel gelişmenin yasalarından ayrı olarak hep aynı kalan kategorilerle çalışmalarının (birinde “laik cumhuriyetin savunucusu ordu”, ötekinde “devlete karşı sivil toplum”, “merkeze karşı çevre”) karşılığında aldıkları cezadır. Siz tarihin diyalektiğindeki ihtişama bakar mısınız? Bir tek olayda kaç tane karşıtların birliğini bir araya getirmiş!

Bugün modern Türkiye toplumunun dinamiklerini anlamak için oluşmuş birer düşünce akımı olarak sol liberalizm de sol Kemalizm de birer “Rızabey Apartmanı” gibi enkaz halinde yatıyor. Elbette ciddiye alınabilir birer düşünce akımı olarak iflas etmiş olmak, ideoloji olarak bunların bir geleceği olmadığı anlamına gelmiyor. Bunların ardında onları kendi çıkarlarına uygun gören toplumsal güçler oldukça, yeniden canlanmaları her zaman mümkündür. Ama genç kuşak aydınlar, 20. yüzyılda solun başına bela olmuş bu iki kof ve şematik akımın 21. yüzyı-

lın ilk iki on yılında nasıl kendi kendilerini rezil etmeyi başardıklarını hiçbir zaman akıldan çıkarmamalıdır.

Elinizdeki kitap, 30 yıldır Türkiye solunu bu iki düşünce akımının etkisinden kurtarmak için çabalıyor. Bugün ortaya çıkmış olan tablo gösteriyor ki, *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri* tarihi bir görevden alını ak çıkmıştır.⁴

Yazardan okura vaadler

Bu kitabın ikinci basımına yazdığımız önsöz şu satırlarla bitirmiştik: “Kitabın okuyucuya yararlı olacağını umarız. Okuyucu kitabın ana gövdesine dönerken, bizim görevimiz ise, yeni bir kitaba hazırlanmak oluyor: *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri, Cilt 2: 1980-2010*. Tabii militan çalışmamızı aksatmamak kaydıyla.”

On küsur yıl sonra kulağa ne kadar gülünç geliyor! Bu kitabın ikinci cildinin neden yazılmadığını o “İkinci Basım Önsöz”de izah etmiştik. Merak eden okur nedenleri aşağıda o “Önsöz”den okuyabilir. Biz günümüze ve yakın geleceğe dönem gözümüzü.

Bir kere, bu satırların yazarı 40 yıla yakın süredir, yani 12 Eylül döneminden bu yana yazdığı güncel ve teorik yazılarla aslında ikinci ciltte dile gelecek olan fikirleri olaylar geliştikçe ortaya koymuştur. 20. yüzyılın son iki on yılının yorumunu yapan yazılarımız, hem çeşitli teorik dergilerde (*11. Tez, Sınıf Bilinci* vb.), hem *Özgür Gündem* geleneğindeki gazetelerde 1992-2004 arası yayınlanan köşe yazılarımızda hem de çok farklı yayın organlarında yayınlanan yazı, demeç ve panel konuşmalarımızda

4 Aslında yaşı yetenler bilir ki, bizim sol liberalizme (ve kısa süre sonra başlamış olsa da sol Kemalizme) karşı mücadelemiz, ta 1980’li yılların ortalarına kadar geri giden bir çabanın ürünüdür. Kuruluşunda görev aldığımız, ilk sayısı Kasım 1985’te çıkmış olan *11. Tez* dergisi bu konuda her bakımdan önemli bir işlev taşımıştır. *11. Tez* Sovyetler Birliği’nin dağılmasının sosyalist sol üzerinde yarattığı olumsuz rüzgârın etkisiyle yayınına, bizim tersine bütün çabalarımıza rağmen, 1992’de son vermiştir.

mevcuttur. Şurada ya da burada ikincil konularda tespitlerimizde ve öngörülerimizde hata yapmış olabiliriz elbette. Ama gerek 12 Eylül döneminin kendisi, gerekse 12 Eylül'den tedrici çıkıştan itibaren Türkiye toplumunun dinamikleri konusunda yazdığımız çizdiğimiz şeylerin ana hattının bir bütün olarak arkasında bugün de duruyoruz.

21. yüzyıl Türkiye'sine gelince, bu konuda da hem günbegün yayınladığımız siyasi yazılarla hem de her türden sözlü fikir beyanıyla AKP döneminin her boyutunun değerlendirmesini günümüze kadar uzanan biçimde yapmış bulunuyoruz. Bu değerlendirmenin teorik çerçevesi ise 2014'ten itibaren yayınlanan üç kapsamlı makalede dile getirilmiş bulunuyor.⁵ Diyeceğimiz, bu kitabın ikinci cildinin malzemesi hazır, kitap yazılmayı bekliyor. Bu durumda okurlarımıza ikinci cildi 2022 yılı içinde bitirmeye söz veriyoruz.

Ayrıca, son dönemde Türkiye'nin 1918-1923 arası içinden geçtiği savaş ve devrim döneminin 100. yıldönümü dolayısıyla o dönem üzerine eskisinden daha derinlemesine eğilmiş bulunuyoruz. Bu kitapta gerek 1908'deki "Hürriyet Devrimi", gerekse 1918-1923 arasında yaşanan Milli Mücadele, Türkiye'de ardına yaşanmış iki burjuva devrimi olarak ele alınıyor ve ayrıntısıyla inceleniyor. Ama son dönemde yaptığımız derinlemesine çalışma bizim için yeni ufuklar açtı. Bunları da okurlarımızla paylaşmak istiyoruz. Milli Mücadele'nin, bu mücadele içinde ve onun aracılığıyla yaşanan devrimin, bu devrimin burjuvazi, proletarya, köylülük gibi farklı sınıflar bakımından nasıl geliştiğinin, devrimin ne tür evrelerden geçerek bir burjuva cumhuriyetinin kurulmasıyla sonuçlandığının bir Marksist analizini, cumhuriyetin kuruluşunun 100. yılında bu konular çok farklı

5 "İslamcılık, AKP, Burjuvazinin İç Savaşı", Neşecan Balkan/Erol Balkan/Ahmet Öncü (haz.), *Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP*, İstanbul: Yordam Kitap, 2014 içinde; "Faşizm mi, Rabiizm mi?", *Devrimci Marksizm*, sayı 27, Yaz 2016; "Fütuhât, İstibdad, Hilafet: AKP Döneminde Toplumsal Mücadeleler ve Devlet", *Ayrıntı Dergi*, sayı 36, Kış 2021.

ideolojik açılardan bol bol tartışılacağı için o yıl içinde yayınlanacak bir kitapla okurlarımıza sunmakta kararlıyız.

Bütün bu çalışmalar, umarız ki genç kuşaktan sosyalist aydınların artık 20. yüzyılda olduğu gibi proletaryaya yabancı ideolojik ve teorik çerçevelere muhtaç kalmadan modern Türkiye tarihine bakışında bir sıçrama tahtası oluşturur. Ve bizim çalışmalarımızı çok aşan bir dizi çalışma Türkiye'de sınıf mücadelelerinin geçmişine ve geleceğine ışık tutar.

Ocak 2022

Sungur Savran

DÖRDÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ

Elinizdeki kitabın ikinci basımı Haziran 2010'da, üçüncüsü ise 2011 Kasım'ında yapılmış. Bugün beş yılı biraz aşan bir süre sonra, o tarihteki Türkiye ile bugünkü Türkiye'yi karşılaştırdığımızda nasıl büyük bir uçurum görüyoruz! Türkiye'nin son üç yılına damga vuran olaylar, 2011'deki Türkiye'yi sanki Nuh'un tufanından önceki bir dönem kadar uzakta kılıyor bize. 2011 Kasım'ında AKP gücünün doruğundadır, Erdoğan artık cumhuriyetin kuruluşunun 100. yılı olan 2023'e kadar Türkiye'nin başında kalacağını, hatta eski cumhurbaşkanlığı kurumunu "başkanlık sistemi" yönünde değiştirmeyi kolayca başarabileceğini düşünmektedir. Nasıl düşünmesin ki? 12 Eylül 2010'da yapılan anayasa referandumundan yüzde 58'lik bir üstünlükle çıkmıştır. Ertesi yıl yapılan seçimlerde ise yüzde 49,5 oranına erişmiştir. Önü açıktır.

Ne olduysa 2013 yılının 31 Mayıs gününü 1 Haziran'a bağlayan gece olmuştur. Gezi olaylarının tetiklediği halk isyanı, kısa süre içinde bütün Türkiye'ye yayılmış, İstanbul'da 15 gün boyunca Taksim meydanını kitlelerin hâkimiyetine sokarken birçok il ve ilçede de halkın militanca mücadelesine sahne olmuştur. İsyanın büyüklüğü, üç aylık bir mücadeleden sonra sönmelenmesine rağmen, Erdoğan'ın en önemli hedefi olan "başkanlık" projesine büyük bir darbe vurmuş olmasından bellidir. Gezi ile başlayan halk isyanını 6-12 Ekim 2014 arasında neredeyse bütün Kürt illerini kavrayan Kobani serhildanı izlemiştir. Bu iki halk isyanı Tayyip Erdoğan'ın başkanlık projesinin büyük bir sarsıntıya maruz kalmasına yol açmıştır. 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde AKP'nin 13 yıl sonra parlamentoda ço-

ğunluğunu yitirmesi, doğrudan doğruya bu iki halk isyanının seçim sandığındaki izdüşümüdür. Yani, işin bir yanında Tayyip Erdoğan'ın ve AKP'nin ciddi darbeler yemesi yatıyor.

O dönemden beri Tayyip Erdoğan'ın ve onun etkisinde olduğu ölçüde AKP'nin her yaptığı, bir karşı-devrimin hazırlığı olarak görülmeli. Ne Gezi isyanı, ne Kobani serhildanı birer devrimdi. Ama yarattıkları devrimci potansiyel AKP doruklarında büyük bir korku ve gericiliğe yol açmıştır. Bugün adım adım inşa edilmeye çalışılan istibdad rejiminin kökleri bu anlamda Gezi ile başlayan halk isyanından itibaren yerleştirilen delil kartta rejiminde yatıyor.

Gezi isyanı ve Kobani serhildanı, dünya çapında da 2011'den itibaren yükselen bir yeni devrimci dalga ile titreşim halinde gerçekleşmiştir. Arap devriminden Wall Street işgal hareketine, Yunanistan ve İspanya'dan Brezilya'ya kadar birçok ülkede ortaya çıkan eylemler sınıf mücadelelerini getirip toplumsal muhalefetin gündeminin yeniden merkezine koymuştur. Bizdeki iki isyan arı anlamda sınıf eylemleri değildi. Gezi isyanı, ekoloji hareketi olmanın ötesinde Alevilerin, kadınların, gençlerin, plaza çalışanlarının vb. bir isyanıdır. Kobani ise elbette genç Kürt militanlarının daha sonra birçok kasaba ve kentte görülecek mücadelesinin bir ön örneği.

Erdoğan ve AKP bu isyanların tekrarlaması olasılığı karşısında kendi karşı-devrimci güçlerini, hatta kendi rejimlerini oluşturuyor. Yargının bütünüyle ele geçirilmesi, MİT'in bir parti organı haline getirilmesi, polisin sınır tanımaz bir şiddetle teşvik edilmesi, medyada kısmen baskı, kısmen satın alma yoluyla güçlü bir kontrol gerçekleştirilmesi, hem Erdoğan'ın hem Davutoğlu'nun her alanda en ufak bir kaygı duymadan yetki gaspına girişmeleri, sokak çetelerinin (Osmanlı Ocakları, İBDA-C, Kürt Hizbullahı, Türkmen Tugayları, Sedat Peker) gelecekteki mücadeleler için hazırlanması, her şey Erdoğan ve AKP'nin Gezi ve Kobani isyanlarıyla uğradıkları siyasi kayıp-

ları ancak istibdat yöntemleriyle telafi edebileceklerini düşündüklerini ortaya koyuyor.

2013 sonrası Türkiye böylece bambaşka bir rüzgârın estiği bir Türkiye'dir. Bu yeni dönemde AKP'nin giriştiği hoyrat siyasi gaspı anlayabilmek için, bu partinin içinden çıktığı İslamcı hareket, o hareketin AKP'ye kadar en önemli temsilcisi Necmettin Erbakan ile hep kapatılıp hep küllerinden doğan ve her defasında farklı bir adla yeniden örgütlenen siyasi partileri ve bu partilerin bağrından AKP'nin nasıl doğduğu hakkında soğukkanlı bir analize dayanan bir bilgi birikimine ihtiyaç vardır. Elinizdeki kitabın, *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri*'nin uyguladığı Marksist yöntemle İslamcı hareketin ve AKP'nin bu tür bir analizini Gezi'ye kadar getirerek yapmış bulunuyoruz.¹ Bu çalışma, aslında AKP'nin başa geçmesinin hemen ardından, tam tamına Nisan 2003'ten itibaren ısrarla işlediğimiz bir kavram ekseninde yapılan bir analize dayanıyor: burjuvazinin iç savaşı. AKP dönemi bizce burjuvazinin, ta 1920'li yıllarda oluşmaya başlayan ama 1960'lı yıllardan beri iktidarın yönetici bileşeni hâline gelen kanadı (Batıcı-laik burjuvazi) ile Özal döneminde palazlanan, Erbakan'la yükselişe geçen, AKP'yle hükümeti eline geçiren bir yeni yetme kanadının (İslamcı burjuvazi) arasında sermaye birikimi sürecinde üstünlüğü ele geçirme konusunda yürüyen bir mücadeleye sahne olmuştur. Bu iki burjuva fraksiyonu birbirleriyle mücadele ederken işçi sınıfına neoliberal taarruzda AKP desteğinde birleşmekte kusur etmemişlerdir.

Görüldüğü gibi, yöntem yine siyasi süreçlerin merkezinde sınıf mücadelelerinin keşfedilmesine dayanmaktadır. Ama 1960-80 arasının öteki bütün mücadelelere rengini veren kavgası burjuvazi ile işçi sınıfı arasında iken, işçi sınıfının mücadelesinin yükselişi siyasi yaşama damgasını vururken, 1980 ile yüzyılın

1 Sungur Savran, "İslamcılık, AKP, Burjuvazinin İç savaşı", Neşecan Balkan/Erol Balkan/Ahmet Öncü (der.), *Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP*, İstanbul: Yordam Kitap, 2014 içinde, s. 53-141. Bu kitapta AKP'yi ve daha genel olarak İslamcı hareketi anlamayı amaçlayan çok değerli başka çalışmalar da yer alıyor.

sonu arasında ise aynı kavgada proletaryanın yükselişinin yerini burjuvazinin üstünlüğü ve agresif tutumu almışken, şimdi AKP döneminde tablo karmaşıklaşmış, burjuvazi ile proletarya arasındaki kavga yanısıra sınıflar arasında değil, aynı sınıfın içinde süregiden bir kavga da geçmiş döneme damgasını vurmuştur. Yani sınıf içi de olsa AKP dönemi yine de sınıf mücadelelerinin ürünüdür. Aynı yöntem bize AKP ve Erdoğan’ın 2013 sonrası siyasi yönelişini ve Türkiye’nin bugünkü gidişini en doğru biçimde analiz etme olanağını verecektir, vermektir. Ama bu önsözde konumuz bu değil. Sadece okura, sözünü ettiğimiz kaynağın bu kitaptaki analizi güncelleştirmek bakımından, kitabın ikinci cildi henüz yazılmamışken kapsamlı bir inceleme olduğunu belirtmek istedik.

2011’den 2016’ya Türkiye solu

AKP’nin sınıfsal analizi, bize hakikate en yakın tabloyu sunmakla kalmıyor. Aynı zamanda Türkiye’de solda hâkim iki ana akımın içine düştüğü sefil konuma sürüklenmekten de sakınıyor bizi.

Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri’ni ilk kez eline almış okur için belirtelim: Bu kitap bir yanıyla modern Türkiye tarihini (kabaca 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılı) sınıf mücadeleleri temelinde anlamlandırma girişimi ise, bir yanıyla da Türkiye’de sol aydınlar ve genel olarak sol hareket içinde yaygın olan iki ana akımın modern Türkiye’nin tarihine ilişkin geliştirmiş olduğu analiz çerçevesinin kıyasıya bir eleştiriye tâbi tutulması çabasıdır. Bu yüzden bu iki akımın, kitabın ilk kez yayınlandığı 1990’lı yıllar başından, ikinci ve üçüncü basımların yapıldığı 2010-2011 yıllarına, oradan da günümüze ne tür bir evrim geçirdiği bizim açımızdan çok önemlidir. Kitabın analizinin gerçek hayat içinde doğrulanıp doğrulanmadığının ana kriterlerinden biridir.

Bu kitabın ilk basımında ele aldığımız iki akımı, bir yanda sol Kemalizm, öte yanda sol liberalizm olarak tanımlıyorduk.

Bu akımlar aşağıda “Giriş” bölümünde uzun uzadıya tanımlanıyor, kitap boyunca da bunların Türkiye konusundaki bütün tezleri didik didik ediliyor. Onun için burada bunlar hakkında herhangi bir şey söylemeye gerek yok. Sadece genç okurların bir noktaya dikkatini çekelim: Bu akımlardan sol Kemalizm, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş felsefesini cisimleştiren resmî ideolojinin soldaki yansıması olduğundan, sol liberalizm ise onu her konuda reddedip yine de burjuva ideolojisi sınırları içinde kaldığından dolayı, kitapta sık sık ilki ile “resmî ideoloji” arasında bir ilişki kuruluyor, ikincisi ise doğrudan doğruya “gayiresmî ideoloji” olarak anılıyor. Kitabın, bu akımlar hakkında ilk bilgiyi sunduğu “Giriş” bölümünün başlığı bile bu terimlerden oluşturulmuş. Bugün “resmî ideoloji” kavramı artık 1990’lı yıllardaki kadar sık kullanılmıyor. AKP’nin 13 yılı aşkın bir süredir başta olduğu bir Türkiye’de Kemalizmin kurduğu resmî ideolojide birçok gedik açıldığı söylenebilir. Dolayısıyla, genç okur şaşırmasın. Bizim sol liberalizme ya da daha eski bir terimle “sivil toplumculuğa” “gayiresmî ideoloji” adını da yakıştırmamız, kitabın ilk basıldığı dönemde sol liberalizmin sınırlarının daha kolay kavranmasını sağlıyordu. Bugün bu terimi terk edebiliriz elbette. Ama bu kitap Türkiye solunun tartışma haritasında kendine çoktan beri bir yer açtığı içindir ki, düpedüz dizgi hatası falan olmadıkça metne dokunmuyoruz. O yüzden de “gayiresmî ideoloji” ifadesi ile okur aşağıda sık sık karşılaşacak. Kulağına yabancı gelirse bunu her defasında “sol liberal ideoloji” olarak tercüme edebilir.

Kitabın ikinci basımı, ilkinden neredeyse yirmi yıl sonra yapılmıştı. Bunun nedenleri “İkinci Basıma Önsöz”de açıklanıyor, onun için burada girmemiz gerekmez. Tabii bu yirmi yıl içinde her şey gibi bu akımlarda da görece bir değişim yaşanmıştı. “İkinci Basıma Önsöz”de, bu akımlardan birinin, yani sol liberalizmin “sol”dan gittikçe uzaklaşarak olağan burjuva tutuma iyice yaklaştığı, düpedüz burjuva bir liberalizmle arasın-

daki çizgilerin iyice bulanıklaştığı söyleniyor. Daha ötesi değil. Söz konusu önsözün sonunda yer alan tarihe dikkat çekelim: Mayıs 2010. Onun için daha ötesi söylenmiyor. Sol Kemalizm içinse daha sert bir yargıda bulunuluyor: Bir kere bu akımın artık “ulusalci” diye anıldığı hatırlatıldıktan sonra ekleniyor: “Burada da ‘sol’ ile ‘sağ’ arasındaki ayrım çizgileri bulanıklaştı. İlhan Selçuk ile Sabih Kanadoğlu, Doğu Perinçek ile emekli generaller, Atilla İlhan ile Vural Savaş arasındaki farkı görmek neredeyse olanaksız hale geldi. Kendisi 12 Mart döneminde kontngerilla tarafından işkenceden geçirilen sol Kemalizm, bu süreç içinde sosyal kontrgerillacı bir konuma terfi etti.” Genç kuşak ne demek istediğimizi anlamayabilir. Kürt köylüsünü sorgusuz sualsiz öldüren ya da işkenceden geçiren derin devlet mensuplarına artık sahip çıkıyor “ulusalci” hareket. Oysa eskiden kendisi onun saldırısına uğramıştı 12 Mart askerî müdahalesi sırasında.

Demek ki, daha 2010 yılına gelindiğinde 1992'nin sol liberalizmi ve sol Kemalizmi, farklı derecelerde de olsa, kendi kökenleri açısından bile bir yozlaşma sürecine girmişlerdi. Ama bugün her ikisinin de alçaldığı nokta, değil 1992'deki durumlarını, 2010'daki, yozlaşmaya başladıkları dönemi bile mumla aratıyor!

Önce sol liberalizme bakalım. Yukarıda “İkinci Basım Önsöz”ün Mayıs 2010 tarihini taşıdığını belirtmiştik. Bunu vurgulamamızın elbette bir nedeni var. Bu tarihten sadece dört ay sonra, 12 Eylül 2010'da AKP'nin “torba anayasa değişikliği paketi” referandumuna sunuldu. Burada sol liberalizm AKP'yi düpedüz destekledi! “Yetmez ama evet” kampanyası yıllardır içten içe yaşanmakta olan ve mümkün olduğunca gizli tutulan bir değişimi, sol aydınların bir bölümünün İslamcı bir partiyi desteklemeye kadar aşağılara çökeceği bir süreci resmîleştirmiş, açığa çıkarmıştı. Biz örneğin 2008 yılı 1 Mayıs'ına AKP iktidarının yaptığı saldırıdan sonra o zaman liberal solun organı gibi iş gören *Radikal* gazetesinin Pazar eki olan *Radikal İki*'de çeşitli sol liberallere AKP'yi demokrasi adına (!) destekledikleri için eleş-

tiride bulunmuş, ama “yoo, ben AKP’yi desteklemiyorum” türü cevaplar almıştık. Oysa 2010 anayasa referandumu sonrasında, Ahmet Altan, Murat Belge, Halil Berktaş, Ömer Laçiner, Ahmet İnsel, Nabi Yağcı ve adını sayamayacağımız kadar çok sayıda sol liberal ve kendine hâlâ Trotskist adını takan bir çevre referandumda “evet”i savunmakla kalmadı, ardından Türkiye’nin “devrimci” bir gelişme yaşadığını, geri dönülmez biçimde bir yeni demokrasi çağına girmiş olduğunu ilan etti.²

Belki en genç okuyucular, bu Önsöz’ün girişinde neden beş yıl önceki Türkiye’nin bugün Nuh’un tufanı öncesinde kalmış gibi görüldüğünü söylediğimizi daha iyi anlamışlardır. Bu kitabı ilgi duyup eline alan hiçbir okuyucunun bugün Türkiye’de “yeni bir demokratik çağ”dan ziyade bir istibdad, bir despotizm rejimi atmosferinin mevcut olduğunun farkında olmayacağını varsayması yanlış olmaz. İşin daha da gülünç yanı, o dönemde Tayyip Erdoğan ve AKP’nin 12 Eylül askerî diktatörlüğünün Türkiye’deki etkisine son verdiğini (referandum boş yere 12 Eylül tarihine konulmamıştı!), demokrasiyi hem de “geri dönülmez” biçimde yerleştirdiğini söyleyenler, aradan beş yıl geçmişken bugünlerde, zaman zaman yaptıkları imza kampanyaları falan dolayısıyla “aydın müsveddeleri olarak geçinenler” biçiminde hakarete ve saldırıya uğruyorlar! (Bu konularda, başkalarının olduğu gibi onların da bütün haklarının yanında, onlarla dayanışma içindeyiz.)

Tarih, bir düşünce akımını, hele kendine “sol” süsü veren bir akımı hiç bu kadar gülünç bir duruma düşürmemiştir. Buna rağmen, bu insanlardan bazıları Tayyip Erdoğan’ı ve AKP’yi savunmaya devam ediyorlar. Ötekiler değişen tempoda koptular; aslında kopmak zorunda kaldılar, çünkü hitap ettikleri bütün kitle koptu Erdoğan ve AKP’den. Ama bu işin gerçek bilançosu

2 Bu tezin bütün kanıtlarıyla birlikte sunuluşu ve eleştirisi için bkz. Sungur Savran, “Referandum ile Seçimler Arasında Türkiye”, *Devrimci Marksizm*, sayı 12, Kış 2011.

çıkartılmış değil. Çünkü sol liberal akımın AKP'yi desteklemesi basit bir hata, bir kaza, bir siyasi körlük değildi. Sol liberalizmin tarihe bakışı, yöntemi ve Türkiye tarihini okuyuşudur ki bu akımı bugünkü sefil duruma getirmiştir. Hatanın kökleri bu kitapta tartışılıyor.

Demek ki, elinizdeki kitap sol liberalizme çok erken bir tarihten kapsamlı ve bütünsel bir eleştiri yöneltmekte bütünüyle haklı çıkmıştır. Aynı şeyi sol Kemalizm ya da yeni adıyla "ulusalcılık" için de söyleyebiliriz. Elinizdeki kitabın ikinci ve üçüncü basımları yapılırken bu akımın devlet içinde desteklediği kadrolar hapisteydi. "Ergenekon" ve "Balyoz" davaları sol liberallerce Türkiye'ye demokrasi getirmekte olduğu için alkışlanırken, "ulusalcılar" kendini bu davaların "savcısı" ilan eden Erdoğan'a öfke kusuyor, onu Amerikancılıkla ve cumhuriyet düşmanlığıyla suçluyor, kendilerine "Mustafa Kemal'in askerleri" diyorlardı. Gezi ile başlayan halk isyanı bu cephede de bütün dengeleri değiştirdi.

Uzun bir hikâyeyi özetleyecek olursak, Gezi isyanı Tayyip Erdoğan'ı, yukarıda belirttiğimiz gibi ciddi şekilde zayıflatınca, on yıldır onun gayriresmî koalisyon ortağı olarak çalışmış olan Fethullah Gülen ve cemaati, daha önceden gelen bazı çelişkilerin de itişiyile, 17-25 Aralık 2013'te yolsuzluk dosyalarıyla hücumu geçti. Buna Tayyip Erdoğan ve AKP'nin cevabı derhal cemaati kriminalize etmek ve bir delil karartma rejimi kurmak oldu. Yalnız kalan Erdoğan yüzünü yıllardır hapiste yatırmakta olduğu eski kontrgerilla kadrolarına döndü. "Ergenekon", "Balyoz" ve benzeri davalar "kumpas" olarak ilan edildi, sanıkları salıverildi. Bunun yerine FETÖ (yani Fethullah Terör Örgütü) geçti.

İşte bu aşamada, eski kontrgerillanın soldaki destekçileri, "İkinci Basıma Önsöz" de kullandığımız adla "sosyal kontrgerillacılar", Tayyip Erdoğan'ı desteklemeye başladılar. Bunların arasındaki en örgütlü çevre olan Vatan Partisi, *Aydınlık* gazetesi ve Ulusal Kanal ile birlikte hızla o kampa kaydılar. Gerekeçte gülünçtü: Erdoğan Amerika'ya karşı mücadele ediyordu! Esas neden baş-

kaydı. Cemaat eski kontrgerilla kadrolarını hapse atarak bir yandan da derin devleti ele geçirmeye yönelmişti. Şimdi cemaatin kriminalize edildiği ve derin devletten sökülmemekte olduğu bir aşamada, “ulusalcılar” kontrgerillayı yeniden ele geçirme hesabı içindeydi. Vatan Partisi’nin lideri Doğu Perinçek, artık yakın bir ilişki içine girdiği *Yeni Akit* medyasına Fethullah Gülen ile mücadelesinde Tayyip Erdoğan’la birlik olduğunu açıklıyor, en sonunda da tarihin kendilerini Tayyip Erdoğan’la aynı cepheye yerleştirdiğini itiraf ediyordu. Böylece “Mustafa Kemal’in askerleri”, birdenbire “Tayyip Erdoğan’ın askerleri” olmuştu.

Bu gelişme de bu kitabın, daha ilk basımından itibaren o zaman “sol Kemalizm” diye andığımız, sonradan “ulusalçı” ve giderek “sosyal kontrgerillacı” olan akıma keskin bir eleştiri yöneltmesinin nasıl haklı olduğunu bir kez daha ortaya koymuş bulunuyor.

Dikkat ediyor musunuz? Sol liberaller AKP’den (istisnai bazı vakalar dışında) koptu, tam o sırada “ulusalcılar” Erdoğan’a destek vermeye başladı. Daha önce de yazmıştık, kimse bize inanmıyordu, eminiz: Düşman kardeşler!³

Bu durum aynı zamanda bizim düşünsel çabamızın arka planını oluşturan siyasi kaygının da ne kadar haklı olduğunu gösteriyor: sol liberalizm ve bugünkü adıyla “ulusalcılık” sosyalist hareketin burjuvaziden bağımsız yürümesini olanaksız kıldığı için zararlıdır esas olarak.

İkinci cilt mücadele içinde yazılıyor

Bundan altı yıla yakın süre önce, 2010 yılının Mayıs ayında bu kitabın ikinci basımına yazdığımız önsöz, insanın bir yanıyla canını sıkan, bir yanıyla da gülümsemesine yol açan şu satırlarla sona eriyor: “Kitabın okuyucuya yararlı olacağını

3 Sungur Savran, “Burjuva Sosyalizminin Düşman Kardeşleri: Liberal Sol ve Ulusal Sol”, *Devrimci Marksizm*, sayı 2, Kasım 2006.

umarız. Okuyucu kitabın ana gövdesine dönerken, bizim görevimiz ise, yeni bir kitaba hazırlanmak oluyor: *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri, Cilt 2: 1980-2010*. Tabii militan çalışmamızı aksatmamak kaydıyla.”

Aradan neredeyse altı yıl geçti, ama bu kitabın ikinci cildi formel anlamda yazılmadı. Başka birçok şey yazıldı. AKP iktidarının bütünsel analizi teorik temellerde yapıldı. Ama formel anlamda ikinci cilt hâlâ yok.

Çünkü militan çalışmamız aksatılmadı. Çünkü işçi sınıfı için bir devrimci partinin gerekliliğinin her şeyden önemli olduğunu hissediyoruz. Çünkü Türkiye, bölge ve dünya son beş yılda devasa ölçekte büyük ve hayati önemde mücadelelerden geçiyor. Bu kitabın yazarı, devrimci bir militan olarak, içinde yaşadığımız sömürü, baskı ve eziyet sistemine karşı mücadele ederken bir yandan da teorik çalışma yürütmenin sınırlarıyla karşılaşılıyor.

Ama tarihin homurtusunu duymak bambaşka bir şevk veriyor insana mücadelesinde. 2013: Gezi ile başlayan halk isyanı. 2014: Kobani serhildanı. 2015: Bursa'dan başlayıp halka halka yayılan fiilî metal grevi. 2016 şimdiden kıdemli işçilere asgari ücretin artış oranında zam verilmesini savunan hareketle başladı. Yarın kıdem tazminatı gündeme gelecek. Öbür gün eminiz başka şey.

Bize kulak vermek isteyen okura gelince, az sabretsin. Hep birlikte bu aşağılık düzene son verebilirsek, Türkiye'de sınıf mücadelelerinin en güzel sayfalarını o zaman yazmış olacağız!

Şubat 2016

Sungur Savran